

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN TANITILMASI VE VERGİSEL BOYUTU-III

A. Murat YILDIZ* Tahir ERDEM**

3- Emeklilik Esnasında Yapılan Ödemeler Açısından Vergilendirme ve Teşvik Uygulamaları

a- Elde Edilen Gelirin “Menkul Sermaye İradı” Olarak Değerlendirilmesi

4697 sayılı Kanun’la, Gelir Vergisi Kanunu’nun 75. maddesine eklenen “15” numaralı bent hükmü ile, katılımcıların bireysel emeklilik sisteminden ve sigorta şirketlerinden elde edecekleri gelirler “**menkul sermaye iradı**” sayılmıştır. Emeklilik ve sigorta şirketleri ile emekli ve yardım sandıkları tarafından katılımcılara sağlanan gelir unsurunu yeniden tanımlayan GVK’nın 75. maddesinin ikinci fıkrası 15 numaralı bendi aşağıdaki şekildedir:

“tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından;

a- On yıl süreyle prim, aidat ve katkı payı ödemediğinden ayrılanlara yapılan ödemeler,

b- On yıl süreyle katkı payı ödenmiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim ve aidat ödeyenlere ve vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,

c- Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,”

Gelir Vergisi Kanunu açısından “**menkul sermaye iradı**” olarak değerlendirileceklerdir. Bilindiği üzere eski uygulamada, 4369 sayılı Kanun’la Gelir Vergisi Kanunu’nun müteferrik istisnalar bölümünde yer alan 23/11 ve 25/3. maddelerinde yapılan düzenlemeler dahilinde gerek tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, gerekse özel sigorta şirketleri ve yardım sandıkları tarafından katılımcılara ödenen aylık, tazminat, yardım ve toptan ödemelerin kanunen belirlenen **koşulları taşımayan veya yasal hadleri aşan kısmı “ücret” olarak vergiye tabi tutulmaktaydı.**

Ancak, 4697 sayılı Kanun’un 2 ve 3. maddeleri ile Gelir Vergisi Kanunu’nun 23/11 ve 25/3. maddeleri değiştirilmiş ve ücret istisnası, bu kapsamdaki gelirlerden, sadece kanunla kurulan emekli sandıkları ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun geçici 20. maddesinde belirtilen sandıkların katılımcılarına ödemiş oldukları emekli, maluliyet ve yetim aylıkları ile emekli, dul, yetim ve evlilik ikramiyelerini ve iade olunan mevduatlar ile sürelerini doldurmamış bulunanlarla dul ve yetimlerine ödenen tazminatları kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Gelir Vergisi Kanunu’nda yapılan düzenleme çerçevesinde, 75. maddenin 2. fıkrasına eklenen 15. bent hükmü ile; daha önce ücret olarak nitelendirilen ödemeler de dahil olmak üzere, tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ve özel sigorta şirketleri tarafından katılımcılara yapılan her türlü ödemeler, bireysel emeklilik şirketlerinin katılımcılara yapacağı ödemeler gibi “**menkul sermaye iradı**” olarak düzenlenmiştir.

Bu tür ödemelerin, geliri elde eden yönünden yeniden tanımlanması çerçevesinde isabetli bir yaklaşım sergilenmiştir. Zira, tamamen gönüllü katılımın esas olduğu ve aralarında “**hizmet, çalışan ve işveren**” ilişkisi bulunmayan kişi ve kuruluşların oluşturduğu sigorta sistemi ile yardım sandıklarından elde edilen aylık ve benzeri gelirlerin ücret tanımına uymadığı açıktır. Değişiklik hükmünü içeren 4697 sayılı Kanun’un gerekçesinde de vurgulanan bu yaklaşım ile söz konusu gelirler, bireysel

emeklilik sisteminin uygulandığı diğer ülkelerdeki mevcut tanıma uygun biçimde menkul sermaye iradı olarak kabul edilmiştir. Ancak, bireysel emeklilik şirketleri ile tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ve özel sigorta şirketleri tarafından sigortalı ve katılımcılara yapılan ödemeler gelir unsuru olarak yeniden tanımlanırken, kapsamının bu kurumlar tarafından yapılan tüm ödemelere teşmil edilmesi ve menkul sermaye iradı olarak niteliğine bakılmaksızın bu ödemelerin tamamının dikkate alınması neticesinde, kanaatimizce, vergilendirme tekniği açısından zafiyet oluşmuştur. Zira, bu kurum ve kuruluşlarca yapılan ödemelerin bir kısmının niteliği itibarıyla menkul sermaye iradı olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

Yapılan düzenleme çerçevesinde, sigortalı veya katılımcılar tarafından yatırılan prim, katkı ve aidat toplamının da kurum ve kuruluştan emekliliğe hak kazanma, iş göremezlik, ölüm vb. nedenlerle ayrılma esnasında yapılacak ödeme bünyesinde, menkul sermaye iradı olarak nitelendirilerek vergiye tabi tutulması, aslında menkul sermayenin vergilendirilmesi anlamına gelmektedir. Sigorta veya emeklilik kurum ve kuruluşlarına yapılan prim, katkı, aidat ve benzeri ödemeler, sistemden ayrılmalar esnasında ödenirken menkul sermaye iradı tanımı içinde gelirin unsuru olarak dikkate alınmamalıdır. Bu tür ödemeler menkul sermayenin kendisini oluşturmaktadır. Bu durum, mevduat faizi elde eden şahsın gelirine mevduatın da dahil edilmesi benzeri bir hata doğurmaktadır. Bu uyumsuzluğun giderilmesi çerçevesinde gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

b- Elde Edilen “Menkul Sermaye İradı”nın Sadece Stopaja Tabi Tutulması Gerekmemektedir

Bireysel emeklilik sistemine yönelik 4697 sayılı Kanun’la yapılan düzenlemeler çerçevesinde, GVK’nın menkul sermaye iratlarını düzenleyen 75. maddesine yapılan eklemelere paralel olarak, aynı kanunun vergi tevkifatı başlıklı 94. maddesine de aşağıdaki 15. bent eklenmiştir:

“a- 75. maddenin ikinci fıkrasının 15 numaralı bendinin (a) alt bendinde yer alan menkul sermaye iratlarından,

b- 75. maddenin ikinci fıkrasının 15 numaralı bendinin (b) alt bendinde yer alan menkul sermaye iratlarından,

c- 75. maddenin ikinci fıkrasının 15 numaralı bendinin (c) alt bendinde yer alan menkul sermaye iratlarından,”

GVK’nın 75. maddesi kapsamında menkul sermaye iradı olarak tanımlanan, tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından katılımcılara yapılan ödemelerin tamamının, GVK’nın 94. maddesine getirilen bu bent hükmü ile tevkifat yapılmak suretiyle vergilendirilmesi öngörülmüştür.

Bireysel emeklilik sisteminde daha uzun süre kalmayı teşvik amacı ile tevkifat oranlarının bu hedefe yönelik olarak farklılaştırılabilmesi açısından 94. madde hükmü kapsamında üçlü bir ayrıma gidildiği görüşüdeyiz. Ancak, bugün için bu ayrım kapsamında herhangi bir belirleme ve farklılaştırma söz konusu olmadığından, tevkifat kapsamındaki gelirlere kanun maddesindeki %25’lik genel oran uygulanacaktır.

c- Elde Edilen Gelir Yıllık Beyannameye Dahil Edilmeyecektir

Yukarıda belirtilen düzenlemelere paralel olarak, 4697 sayılı Kanun’la GVK’nın 86. maddesi de değiştirilmiştir.

Bu kapsamda, yıllık beyanname verilmeyecek halleri düzenleyen 86. maddenin 1. fıkrası (c) bendi şu şekilde değiştirilmiştir:

“c- 75. maddenin ikinci fıkrasının 15 numaralı bendinde yer alan menkul sermaye iratları ile tevkif yoluyla vergilendirilmiş bulunan ve gayrisafi tutarları toplamı 103. maddede yazılı tarifenin birinci ve ikinci gelir dilimleri toplamının yarısını aşmayan menkul sermaye iratlarından ve vergi alacağı dahil kurumlardan elde edilen kar paylarından,”

Bu düzenleme ile, tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketlerince yapılan ve menkul sermaye iradı olarak tanımlanan ödemelerin tamamı, her hal ve takdirde ve tutarı ne olursa olsun **beyan dışı** bırakılmıştır.

Bu gelirler için, gelirin tutarına ve gelir üzerinden tevkifat yapılıp yapılmadığına bakılmaksızın hiçbir şekilde yıllık gelir vergisi beyannamesi verilmeyecek, diğer gelirler için beyanname verilmesi halinde bu gelirler beyannameye dahil edilmeyecektir.

Bu şekliyle, GVK'nın 94. maddesi uyarınca yapılacak tevkifat, geliri elde edenler açısından nihai bir vergilendirme niteliğinde olacaktır.

Uygulanan tevkifat oranının sabit olduğu düşünülürse, bu kapsamda gelir elde edenler gelir vergisi tarifesinin artan oranlı olmasından doğan ilave gelir vergisi yükünden korunmuş olacaklardır.

d- Elde Edilen Gelirlerin Bir Kısmı Gelir Vergisinden Müstesna Olacak Ve Stopaja da Tabi Olmayacaktır

4697 sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen mükerrer 21. madde hükmü çerçevesinde **“menkul sermaye iradı”** sayılan bu ödemelere istisna getirilmiştir. Eklenen madde hükmü aşağıdaki gibidir:

“Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerin %25'i, Türkiye’de kain ve merkezi Türkiye’de bulunan diğer sigorta şirketlerinden on yıl süreyle prim ödeyenler ile vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerin %10’u ve tek primli yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemeler gelir vergisinden istisnadır.”

Belirtilen madde hükmü ile getirilen istisna düzenlemesi üç farklı durumu kapsamaktadır. Bunlar;

- i- Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden, vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılacak ödemelerin yukarıda belirtildiği gibi % 25'i,
- ii- Türkiye’de kain ve merkezi Türkiye’de bulunan diğer sigorta şirketlerinden (10) yıl süreyle prim ödeyenler ile vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerin % 10’u,
- iii- Tek primli yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemelerin tamamı

gelir vergisinden istisna edilecek ve bu tutarlar üzerinden GVK'nın 94. maddesine (*bu Kanun’la eklenen 15 numaralı bent*) göre gelir vergisi tevkifatı da yapılmayacaktır.

On yıl süre ile prim, aidat veya katkı payı ödemediği ayrılanlara yapılan ödemeler ile emekliliğe hak kazanmadan bireysel emeklilik sisteminden çıkanlar (*vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle çıkanla hariç*) için ise herhangi bir istisna öngörülmemiştir .

4- Diğer İstisna Uygulamaları

a- Damga Vergisi İstisnası

4697 sayılı Kanun’la, damga vergisinden istisna edilen kağıtları gösteren Damga Vergisi Kanunu'na ekli “2” sayılı tablonun, **“V-Kurumlarla İlgili Kağıtlar”** başlığını taşıyan bölümüne 21 numaralı fıkra olarak,

“sigorta ve emeklilik şirketleri ile emeklilik yatırım fonlarının kuruluşları dahil her türlü işlemlerinde düzenlenen ve damga vergisi bu şirketler veya fonlar tarafından ödenmesi gereken kağıtlar”

hükmü eklenmiştir.

Söz konusu düzenleme ile sektöre geniş bir damga vergisi istisnası getirilmiştir. Böylece sigorta şirketleri, emeklilik şirketleri ile emeklilik yatırım fonlarının, kuruluşları ve diğer işlemleri ile ilgili olarak düzenlenen ve damga vergisi, bu şirketler veya fonlar tarafından ödenmesi gereken kağıtlar, damga vergisinden istisna olacaktır. 07.10.2001 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bu hüküm, sigorta şirketleri için herhangi bir ayırım yapmadığı gibi poliçeler bazında da bir ayırım yapmamaktadır. Sonuç olarak diyebiliriz ki tüm sigorta sektörü için geniş bir istisna getirilmiştir.

b- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi istisnası

4697 sayılı Kanun'la, Gider Vergileri Kanunu'nun 29. maddesinin (i) bendi değiştirilmiş; maddeye, (t) ve (u) bentleri eklenmiştir.

(i) bendinde yapılan değişiklik ve maddeye yeni eklenen (t) ve (u) bentleri hükümleri ile,

(i) emeklilik sözleşmeleri, hayat sigortaları (hayat sigortalarında ferdi kaza, hastalık sonucu maluliyet ve tehlikeli hastalıklar teminatlarının da ek teminat olarak verildiği sözleşmeler dahil) ve sağlık sigortaları ile ihracata ait nakliyat sigortalarında sözleşme ve poliçe üzerinden alınan paralar,

(t) emeklilik yatırım fonlarının, sermaye piyasalarında yapacakları işlemler dolayısıyla elde ettikleri paralar,

(u) banka ve sigorta şirketleri ile emeklilik şirketlerinin kuruluşlarında veya sermaye artırımları sırasında çıkardıkları hisse senetlerinin itibari değerlerinin üzerinde elden çıkarılması sonucu kendi lehlerine kalan paralar,

banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisna edilmiştir.

IV- SONUÇ

Ülkemizde de, bir çok ülkede yıllardır uygulanan ve faydalı sonuçlar doğuran Bireysel Emeklilik Sistemi için 4697 sayılı Kanun'la ilk önemli adım atılmıştır. Bireysel Emeklilik Sistemi, hem bireysel, hem de toplumsal açıdan uzun vadeli bir yatırım olup, getirilerini zaman içinde gösterecektir. Sistemin esaslarını çizen 4697 sayılı Kanun'la, gerek bireysel emeklilik sisteminin temelini oluşturacak ve bu sistemi kurumsal yapıya taşıyacak yasal zemin hazırlanmış ve gerekse vergi mevzuatında bu düzenlemeleri karşılayacak yenilikler geniş çaplı teşvikleri de içerecek şekilde yerine getirilmiştir.

Bu noktadan sonra, artık, bu sistemi kuracak olan özel girişimcilerin ve gelecek için endişe duyan gelir sahibi potansiyel katılımcıların yapılan düzenlemeye bakış tarzı ile izafe edecekleri değer, modern topluma katkı sağlayacak bu kurumun kaderini belirleyecektir.

* **Maliye Bakanlığı Gelirler Kontrolörü**

** **Maliye Bakanlığı Stajyer Gelirler Kontrolörü**